

ДО НОВОГО СЕНСУ ХУДОЖНЬО-КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ

ВІКТОР СИДОРЕНКО

Проект «Метанойя» є підсумком певного періоду роботи, і відповідно має інший рівень пропозиціонування. Важливо, що це не просто черговий арт-проект, а поєднане висловлювання, яке має в собі перелік складових: художній ряд, концептуально визначені послідовність серій і супровід, філософське обґрунтування, визначення напрямів подальшої дискусії. І перша рамка окреслення — це відкрите питання «суб'єкта» через зображення образу, де автор як художник репрезентує це питання, і як дослідник проблематизує його для пошуку значень. Мається на меті: через образотворчі досліді і дискурсивні студії з'ясувати, поперше, ідейно-морфологічний стан зображуваного «суб'єкта», а по друге, стан суб'єкта як такого. Під останнім мається на увазі це поняття в широкому культурному сенсі, яке за добу постмодерну (у західній традиції) стало штучним і непотрібним. Але в моїх роботах є герой, «персонаж», який може виводити до цього питання, тому я хочу його поставити. В той час, коли класичне поняття «суб'єкт» зазнало деконструкції, в мене він тим не менше присутній: з ним щось відбувається, його щось пробуджує, він якось себе усвідомлює, відповідає на якийсь вплив, не перебуває в думках, а реагує на те, що з'являється ззовні. На мій погляд, він зараз може розглядатися як один з проявів по-

стреалістичного фігуративу, тобто: у певний художній спосіб відбувся стрибок від реалістичного зображення «персонажа» через його аніміляцію у постмодерному дискурсі до постреалістичного (навіть постнатуралістичного) фігуративу, що виступає як монологічна форма. Такий монологізм лише привід для дискурсу. Зараз, можливо, нам простіше зрозуміти, до чого виводить уся тема «персонажа» — через події, які нас оточують. Власне мої рефлексії і осмислення не лише є мистецькими і через те не обмежуються концептуальними варіаціями, але й формують пропозицію до культурно-антропологічного розгляду.

Разом з тим, потреба в переосмисленні теми «персонажа» назрівала ще раніше. За двадцять років, починаючи з роботи «Вторгнення» було створено певну кількість робіт, фільми, скульптури, фото, інсталяції. І за цей час постійно відбувався пошук концепцій, що мали б віддзеркалювати динаміку трансформації образів. Упродовж всього періоду герой еволюціонує і, я вбачаю, набуває ознак суб'єкта. Тому важливо вийти на таку платформу пошуку і дослідження, де були б враховані сутність і «художня механіка» цього еволюціонування, оскільки воно є предметним явищем і заслуговує на більш точні форми висловлення. Якщо розглянути дискурс навколо цієї теми за весь її час,

і подивитися на те, як розвивалися інтерпретації, досить суттєво з'ясувати, чи спостерігалися в них висловлення відповідних перетворень, переходів, етапів розвитку.

У фахових колах, зокрема в Інституті проблем сучасного мистецтва, ми мали досвід лабораторно-теоретичних практикумів (2006, 2012 рр.), в рамках яких з даної теми проводилися аналітичні дослідження, основні версії яких стосувалися проблем уніфікації особистості, «постаюдини» епохи техноцентризму, кризи культури доби глобалізації та ін. Найбільш переконливим на той час було тлумачення про культурно-історичні перверзії посттоталітарної людини, і це мало вплив на сприйняття і подальшого образного ряду. Звичайно, ці і інші версії відображають певні аспекти, які є гранями теми, але як визначальні вони обмежують повноту сприйняття і розуміння того, що я хочу сказати всією темою. Через те, питання центрального, визначного концепту відкрите. Можливо, аби зрозуміти провідний напрям пошуку, вже треба прописувати інтерпретації до інтерпретацій. І я не цитую тези з тематики «кризи постмодерну», а лише керуюсь логікою ситуації.

Наскільки варіативною для визначень може бути окреслена лінія еволюціонування образу? Якщо ми беремо одну роботу, або одну серію робіт, то можна припустити певну кількість тлумачень. Але якщо говорити про послідовність серій за досить значний відрізок часу, де «персонаж» являє собою вочевидь виражену послідовність перетворень, — це інший предмет розгляду. Предметом осмислення є не лише «персонаж», не окремі роботи або окремі проекти, але вся послідовність трансформації цього образу, вся обрана і заявлена тема в її часопросторовій динаміці. Коридор сенсів стає чіткішим і логічно обґрунтованим. За таких умов виникає інший погляд, де інваріантність як така зменшується.

З фахової точки зору, на мене як художника значною мірою впливали паралельні обра-

зотворчому мистецтву напрями: кіно, фотографія, література, театр. Завдяки цьому виникло різноманіття технічних рішень, за допомогою яких можна більш ефективно передати ідею. З іншого боку, поширеним є підхід, коли художник знаходить формальну лінію і використовує її для передачі різних тем і образів, поєднуючи їх технікою виконання. Але я в своїй практиці дотримуюсь того, що механіка відтворення може бути різною, структура ж образу зберігає єдність послідовності, котра провокує запит на артикулювання іншого порядку, більшу однозначність інтерпретації змісту, або навіть на її достовірність.

Питання в тому, як і хто має це зробити. Зраз сам художник все частіше є інтерпретатором, для того щоб точніше передати інтенцію. Постійне намагання висловитись змушує бути і художником, і спостерігачем. Але є обмеження в тому, щоб одночасно відслідковувати і художньо-образні репрезентації, й їхні сенсові відповідності. Хоча існує така постійна спокуса, я утримуюся від неї, оскільки вона певною мірою є ілюзією розуміння, якої хотілося б уникнути. Існує позиція дослідника, інтерпретатора — спостерігача, який має інші налаштування, інший погляд і розуміння. За такої умови з'являється додатковий вимір у просторі життя образу і його сприйняття.

Оскільки діє інерція існуючих тлумачних контекстів, інноваційний пошук має вийти з-під її впливу. Це потребує зосередження навколо концепції нового проекту. Для того, аби вийти, скажімо, з вже нав'язливого посттоталітарного контексту і перейти до іншого, мусять відбутися досить стрімкий поворот. І для мене назва «Метаноія» це, перш за все, його буквальне значення: зміна типу мислення, поворот до інших рівнів визначень. Малевич казав: «Вывинув господство чисто живописных масс, я вырвал сознание из вещи. Вся энергия художников уходила в вещи и в землю; вместо того, чтобы уходила из них, она всасывалась в них, как вода в губку». Тобто він досить окреслено

висловлювався і мав на увазі досить конкретні підтексти, сенси і навіть значення. Це той приклад, коли художник сам створює імпульс до розуміння його творів, відповідно до визначення своєї інтенції глядачем. Звісно, глядач є вільним спостерігачем сенсу, і завдяки якому цей сенс також формується. Але я хотів би, щоб він сприйняв основну вкладену ідею, напрям міркування. А для цього мені потрібно їх чітко визначити: на рівні концепції, на рівні всіх складових висловлювання проекту.

Стосовно значення «каяття» — дещо інший план розуміння. Власне, дотичність до сакральності простежується у всьому образному ряді. Якщо «Жорна часу» це матриця, без натяків, то «Аутифікації» — об'єкт, лише схожий на сакральний. Можливо, це розгортання певних культурних або архетипічних матриць. Стосовно цього аспекту можу сказати, що тоді я рухався шляхом деконструкції релігійних шаблонів; це було типовим для суто постмодерністського проекту, відповідними були й інтерпретації. На тепер існує інший погляд на сакральність, який викликає імпульс до пошуку інших основ і осмислення.

Щодо виникнення самої теми — як і звідки вона виникла. Тут є вже одна з дотичних до мене позицій: «робота з часом». Роздивляючись старі фото — чи-то поранених, солдатів, чи-то в'язнів, або людей під час реабілітації, замислився, чим вони відрізняються. Як на мене, ці образи сукупно відображають час, передають спільність долі суспільства ХХ століття, підкреслюючи, що все підпорядковане якійсь одній моделі. Так почалися проекти, які з'явилися у 2003–2009 роках. А потім, починаючи з «Відображення в невідомому», настав принципово інший етап.

Звісно, можна знаходити у цього «персонажа» автопортретні риси, але для мене це більше, ніж сам художник, або (як можна подумати) його *alter ego*. Можна припустити, що в нього є певне призначення. Його присутність трансцендентна до мене, і напевно, моя пози-

ція — репрезентувати сфери, в яких він перебуває, через образи, через властиве мені художнє сприйняття.

Повертаючись до розмови про суб'єкт і порівнюючи його з традиційним суб'єктом (художнього висловлювання, автором), зрозумілим є питання — від чого виступає художник, — від себе, від «я»? Або якоюсь мірою від сутності людської, яка в кожного прихована, і до якої ми усі наближаємось, котра є істотною до тих рівнів буття, з якими ми поєднані метафізично? Цей образ — незалежно від художника — є набагато більшим за власні проєкції автора. Робота на ним стосується дослідження людини як такої, через творчість, через концептуальний пошук, і це являє собою антропологічний вимір розгляду.

Але, можливо, в даному випадку більшу глибину даного розгляду надасть не те *від чого виступає*, а те, *на що* відповідає художник. У відповідь *на що* він себе знаходить. Як на нього впливають події, або те, що їх викликає. А не те, на що він впливає. Чи це питання співіснування з певною правдою, або реальністю, яка є незалежно від нас усіх, і нам ще невідома? Можливо, це правда часу, або якщо дивитися у просторовому вимірі, — інша для нас реальність, яка знаходить прояв у можливому для сприйняття світі?

Ми звикли до певних відносин з подіями дійсності, вступаючи з ними в дискурсивне спілкування. Але коли з'являються натяки на зв'язок з реальністю, що впливає на події і зрештою їх формує, то більш відповідним є напружувати творчий інтуїтивний зв'язок, аби виявити цей вплив, і це не є рефлексією подій, що відбуваються.

Щодо епохи, то більш-менш тривалий період творчості віддзеркалює певний відрізок часу, фрагмент «великої доби» (М. Бахтін). Ми визначаємо її залежно від того, як вона здобуває трансляцію в образі героя як суб'єкта. Власне, це може бути важливо і для дослідників самої культурної епохи. Сподіваюся, що визна-

чені принципи моєї роботи з часом позитивно впливатимуть на формування нового культурного тексту.

Якщо ми говоримо про реальність, чи потрібні ще інтерпретації? Чи ми приєднуємося до тих, хто обґрунтовуючи критику ситуації постмодерну, починає говорити про кризу інтерпретацій? Можливо, замість того потрібні очі або інше відчуття безпосереднього спостережника справжнього, який бачить гру, ілюзію — де вони є, і де їх не має бути. Сподіваюся на питання такого плану при спогляданні творів, а також: що вони викликають або до чого відсилають. Якщо такі питання не виникають, «персонаж» — черговий симулякр. А цього, звісно, не хотілося б.

Чи наближає нас «персонаж» до суб'єкта реальності? Чи є його присутність ймовірно (неспекулятивно) трансцендентною? Чи є достовірним висловлювання художника?

Вважаю, у такий спосіб окреслено вмотивованість формувати платформу для відповідей. Аби задіяти ініціативність спільноти, що здатна до мислення іншого типу, долучити соціокультурний запит до нашого обговорення і дослідження. Викладені питання можна розглянути й у більш широким категоріях, до яких пропоную звернутись в полі дискусій між художниками, мистецтвознавцями, культурологами, філософами ті іншими поважними представниками наукового, мистецького і загалом культурного середовища.

